

Nederlands
3de graad A-finaliteit
III-Ned-a

BRUSSEL

D/2024/13.758/328

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een ‘+’ bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door ‘K’.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoeft je de taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

‘Duiding’ bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek ‘extra’ bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan voor de derde graad sluit aan bij en bouwt verder op het leerplan voor de tweede graad A-finaliteit (II-Ned-a).

2.2 Samenhang in de derde graad

2.2.1 Samenhang met de leerplannen algemene vorming binnen de A-finaliteit

De leerplannen algemene vorming binnen de A-finaliteit (Maatschappelijke vorming, Nederlands, Engels, Frans en Wiskunde) vertonen een belangrijke samenhang. Die samenhang heeft niet zozeer te maken met de invalshoek van het leerplan, die voor elk vak verschillend is, maar wel met de levensechte en betekenisvolle contexten die gelijkaardig kunnen zijn bij de realisatie van de verschillende leerplannen.

De leerplannen Nederlands vertonen een duidelijke samenhang met de leerplannen Frans en Engels. Leerlingen lezen, luisteren, spreken en schrijven in het Nederlands, Engels en Frans en zetten daarbij strategieën in.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op minimumdoelen van de basisvorming. Het leerplan is gericht op 4 graaduren en is bestemd voor alle studierichtingen van de arbeidsmarktfinaliteit.

Gezien de specificiteit van de studierichting zijn er in de studierichting Onthaal en recreatie in de modellessentabel 5 graaduren opgenomen voor dit leerplan.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch didactische duiding

3.1 Nederlands en het vormingsconcept

Het leerplan Nederlands is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In dit leerplan ligt de nadruk op talige vorming, maar ook culturele en sociale vorming hebben een belangrijke plaats. De wegwijzers verbeelding, gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid maken er inherent deel van uit.

Talige vorming

Vorming in talen versterkt leerlingen in de kennis en het gebruik van de eigen taal en van andere talen. Ze leert leerlingen van taal genieten in zijn vele vormen. Leerlingen worden communicatief vaardiger en leren kritisch informatie te verwerven en verwerken. Ze leren ook creatief om te gaan met taal. Taalonderwijs verrijkt de interculturele vorming van een leerling. Taal is nodig om greep te krijgen op de eigen omgeving en biedt ook kansen om de meertalige en veelzijdige wereld om ons heen te verbeelden en op een gastvrije wijze te ontsluiten. De leerlingen tonen een blijvende verwondering voor het fascinerende van taal en staan open en respectvol tegenover elke vorm van talige diversiteit in het Nederlands en tegenover elke

vreemde taal. In het vak Nederlands focussen we daarnaast ook op abstract denken via taalbeschouwing en literatuur.

Sociale vorming

Het ontwikkelen van communicatieve en relationele aspecten van vorming is van groot belang. De leerlingen leren op een gepaste en respectvolle manier talig om te gaan met gesprekspartners. Ze zijn er zich van bewust dat boodschappen op verschillende manieren kunnen worden geïnterpreteerd en dus ook een verschillende impact kunnen hebben.

Culturele vorming

Er bestaat een voor de hand liggende band tussen talen en culturele vorming. Die band biedt leerlingen de mogelijkheid om cultuur en kunst via de taal te verkennen en te begrijpen. Cultuur heeft zowel een eigentijdse als een historische dimensie. Leerlingen leren de wereld kennen in zijn veelkleurige culturele diversiteit. Met die verschillende culturen zijn verschillende talen, taaluitingen en taalvariëteiten verbonden. Via culturele vorming komen ze ook in contact met het artistieke en krijgen ze oog voor de esthetische component van cultuur.

Verbeelding

Om zich te kunnen inleven in literatuur en om zelf creatief met taal om te gaan, is het van belang dat leerlingen verbeeldend denken en handelen.

Gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid

Elke leerling heeft zijn plaats in de klas, op school en in de samenleving. Er is aandacht voor de eigen (thuis)taal en cultuur en die van de ander. Inzicht verwerven in taalvariatie draagt bij tot respectvol omgaan met die ander. De leerlingen staan open voor de meertalige wereld rondom hen en zien meertaligheid als een verrijking. Taal bouwt bruggen tussen mensen.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Functioneel en zelfzeker communiceren in respectvolle interactie

Groeien in taalcompetentie omvat groeien in communiceren. Leerlingen kunnen en durven zich steeds beter, passender en doelgerichter uitdrukken in het Nederlands.

Door je taalgebruik hoor je bij een groep. Taal heeft een emancipatorische functie: naarmate je taalgebruik rijker en gevarieerder wordt, krijg je toegang tot steeds meer groepen in de samenleving. Tegelijk kan je taal ook gebruiken om je eigen identiteit uit te drukken.

Van taal genieten, de beeldende kracht van taal en literatuur beleven en er creatief mee omgaan

Leerlingen plezier laten beleven aan taal kan in veel verschillende contexten. Ze leren via taal van cultuur genieten en er zelf creatief met taal aan de slag te gaan.

Leerlingen maken kennis met beeld en literatuur om hun eigen emotioneel leven te verrijken, het eigen 'ik' te ontplooiën, te positioneren, te duiden en te relativiseren of om andere perspectieven te ontdekken. Verhalen brengen leerlingen in contact met andere identiteiten en nodigen leerlingen uit om zich te verplaatsen in de denk- en leefwereld van anderen, in hun emoties, in hun cultuur.

Door middel van taal structuur brengen in de eigen gedachten en ervaringen en ze toetsen aan eigen en andermans mens- en wereldbeeld

Taal speelt een belangrijke rol bij de uitdrukking van wat in iedere persoon omgaat: ervaringen, gedachten en gevoelens, wensen en verlangens. Die komen zowel verbaal als non-verbaal tot uiting. Leerlingen leren zichzelf beter kennen door hun gedachten en meningen uit te drukken en af te toetsen aan die van anderen.

Leerlingen leren zichzelf beter kennen en opkomen voor zichzelf: ze ontdekken en benutten hun sterktes en kwaliteiten om het beste uit zichzelf naar boven te halen. Iedereen heeft taal nodig om in de diverse culturele samenleving een eigen identiteit te ontwikkelen en andere culturele aspecten te begrijpen.

Reflecteren op de eigen taal en op de taal van anderen

Reflecteren op de taal van jezelf en van anderen speelt een belangrijke rol bij identiteitsontwikkeling. Dat kan bij het verwoorden van ambities, eigen meningen en emoties, kritisch denken, taalplezier beleven, creatief omgaan met taal enz. Het gebruik van het gepaste taalregister en het inzetten van beleefdheidsconventies zijn belangrijk voor het aanknopen en onderhouden van sociale relaties.

Taal als systeem toepassen

Correct inzetten van taal en taalsysteem en werken aan een talig bewustzijn ondersteunen en versterken de groei van de eigen taalvaardigheid. Kennis van het taalsysteem wordt als middel aangewend om functioneel en correct taalgebruik als einddoel te bereiken.

3.3 Opbouw

Dit leerplan is opgebouwd uit deze componenten.

- Communicatie en informatie;
- Literatuur;
- Identiteit in diversiteit;
- Taal, taalgebruik en taalsysteem.

Het is belangrijk om de samenhang tussen de componenten te bewaken: ze zijn te onderscheiden, maar niet te scheiden. Bovendien spelen ze vaak tegelijkertijd en werken ze ook op elkaar in.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan voor de derde graad sluit aan bij en bouwt verder op het leerplan voor de tweede graad A-finaliteit (II- Ned-a). Bij gelijkaardige doelen in tweede en derde graad bouwen we op in moeilijkheidsgraad door de tekstkenmerken en minimumdoelen die bij de doelen horen aan te passen. Waar relevant verwijzen we bij de leerplandoelen naar de leerplandoelen Nederlands van de tweede graad A-finaliteit.

Meer gedetailleerde informatie over de samenhang binnen de graad en met de andere graden vind je op de leerplanpagina bij de [basisinformatie](#).

3.4.2 Samenhang in de derde graad

Binnen de A-finaliteit is er één leerplan Nederlands.

Het leerplan Nederlands vertoont een duidelijke samenhang met de leerplannen Frans en Engels. Leerlingen lezen, luisteren, spreken en schrijven in het Nederlands, Engels en Frans en zetten daarbij strategieën in.

3.5 Aandachtspunten

3.5.1 Algemene aandachtspunten

- De leerlingen van de derde graad A-finaliteit vormen een diverse groep. Dat maakt een gedifferentieerde aanpak belangrijk. Meer info over [pedagogisch-didactische thema's](#) en specifiek over [differentiatie](#) vind je op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen.
- Het leerplan helpt leerlingen bij het leggen van verbanden binnen het leerplan en over de vakken heen. Het stimuleert leerlingen tot leren in samenhang. Die samenhang krijgt vorm in verschillende organisatiemodellen waarbij vakken afzonderlijk, gedeeltelijk geïntegreerd of geïntegreerd worden aangeboden. Meer informatie over [diverse organisatiemodellen](#) kan je vinden op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen.
- In de A-finaliteit verloopt het leerproces bij voorkeur inductief: levensechte opdrachten kunnen inspelen op de ervaring van leerlingen maar kunnen ook de ervaringswereld van leerlingen verbreden.
- Leerlingen van de A-finaliteit hebben behoefte aan duidelijke structuur en ondersteuning zowel wat betreft de inhoud van het geleerde als wat betreft het leren zelf. Sturing heeft op termijn de zelfstandige ontwikkeling van de leerling op het oog.

3.5.2 Vakspecifieke aandachtspunten

Een positief talige grondhouding

Een belangrijk aspect van taalcompetentie in relatie tot identiteit is het ontwikkelen van een positieve talige grondhouding. Dat laat leerlingen toe om zelfvertrouwen rond de eigen taalcompetentie te ontwikkelen, spreek- en schrijfdurf te ontwikkelen, respectvol te communiceren en te discussiëren met anderen, het Nederlands te ontdekken, ermee te experimenteren en er creatief mee om te gaan. Bovendien maakt het hen nieuwsgierig naar taalverschijnselen en motiveert het hen om hun taalcompetentie verder te ontwikkelen, in die mate dat hun talige kennis, vaardigheden en attitudes hen ondersteunen om beter te leven, te leren en zichzelf te ontplooiën in onze complexe en meertalige samenleving. Het stimuleren van een positieve talige grondhouding beschouwen we dan ook als een van de kerntaken van de leraar Nederlands.

Taal over alle vakken heen

In het kader van een taalbeleid is het zinvol om bij verschillende leerplandoelen vakoverschrijdend te overleggen en samen te werken. Dat kan door bv. leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, teksten uit andere vakken in te zetten, dezelfde stappenplannen en kijkwijzers te gebruiken ...

Taalcompetenties om functioneel en doelgericht te communiceren

Voor alle leerlingen geldt, hoe verschillend hun studieoriëntatie ook mag zijn, één groot gemeenschappelijk belang: dat hun taalcompetentie zich zó ontwikkelt dat ze in de vele communicatiesituaties van hun leven nu en weldra, in en buiten de school, goed kunnen functioneren.

Leerlingen leren om vaardig te communiceren in uiteenlopende situaties en leren kritisch en efficiënt met informatie omgaan. Er gaat veel aandacht naar de ontwikkeling van communicatieve vaardigheden: luisteren, kijken, spreken, lezen, schrijven, interactie en de integratie ertussen, met aandacht voor

Standaardnederlands. Dat biedt de leerling meer kansen op schoolsucces en maakt contact en communicatie buiten de eigen omgeving gemakkelijker.

De leerlingen maken kennis met een breed aanbod van tekstsoorten en teksttypes, met diverse informatiebronnen, en dat via digitale en niet-digitale weg. Een uitdaging daarbij is dat veel informatie niet of nauwelijks gecontroleerd is op correctheid of op objectiviteit. De leerplandoelen Nederlands ondersteunen de leerlingen om effectieve en kritische informatieverwerkers en -verspreiders te worden.

De tabellen bij de vaardigheden vermelden de kenmerken en minimumvereisten voor de teksten. Voor de receptieve vaardigheden bakenen ze de moeilijkheidsgraad van de aangeboden teksten af. Voor productie en interactie gaat het naast afbakening ook om minimumvereisten voor teksten die leerlingen produceren. Die kenmerken en minimumvereisten vormen een leidraad bij de tekstkeuze en bij het opstellen van evaluatiecriteria.

Creatief met taal

Goed taalonderwijs spreekt de creativiteit van leerlingen aan en doet hen het plezier van taal ervaren. Je biedt zoveel mogelijk diverse teksten aan, zoveel mogelijk via een geïntegreerd aanbod, in verschillende componenten van het vak Nederlands. Via fictie vragen we aandacht voor het (inter)culturele, voor het esthetische en voor de kracht van verbeelding. Ze leven zich in fictieve en ongekende werelden in. Allerlei maatschappelijke onderwerpen worden zo ook bespreekbaar gemaakt. Fictionele teksten laten de leerling toe om greep te krijgen op de werkelijkheid of bieden de mogelijkheid om eraan te ontsnappen.

Taalbeschouwing en woordenschatverwerving

Je kan specifiek aan de doelen taalbeschouwing werken. Leren over taal houdt reflectie in en gebeurt vanuit een doelbewuste communicatieve aanpak en strategie. Een systematische aanpak kan nodig zijn. Voor bepaalde delen van het taalsysteem kan echter een occasionele aanpak voldoende zijn. Ook strategieën, als deel van het taalsysteem, kan je geïntegreerd oefenen. Dat kan dus betekenen dat leerlingen nadenken over het taalsysteem dat ze hebben gebruikt bij een bepaalde communicatieve handeling of dat ze iets leren over hoe anderen in concrete situaties een opdracht hebben uitgevoerd. Daarbij is ook aandacht voor taalzorg (zowel mondeling als schriftelijk) belangrijk, waarbij rekening wordt gehouden met de communicatieve situatie. Het inzicht in een taalsysteem ondersteunt leerlingen bij het verwerven van het Standaardnederlands en van andere talen. Je kan daarbij de thuistaal inzetten.

Je besteedt expliciet aandacht aan woordenschatverwerving. Je stimuleert een uitgebreide en diepgaande woordenschatkennis door de lat hoog te leggen via expliciete en doordachte instructie. Je vertrekt bijvoorbeeld vanuit rijke en relevante thema's en je gebruikt actieve werkvormen die zowel brede als diepgaande woordenschatkennis bevorderen.

Strategieën inzetten

De strategieën krijgen bijzondere aandacht. Ze komen ook expliciet aan bod in andere taalvakken. Een goede beheersing van strategieën helpt de leerlingen om zowel in taalvakken als in niet-taalvakken efficiënt met tekst om te gaan. Het is daarom belangrijk dat er afspraken gemaakt worden tussen de vakken om transfer mogelijk te maken en te stimuleren.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Communicatie en informatie

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten met deze kenmerken.

2de graad: II-Ned-a LPD 1

Duiding: De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.
Dit doel omvat naast luisteren en lezen ook kijken. Daarbij speelt beeldtaal een rol.

Wenk: Je kiest voor voldoende variatie aan tekstsoorten (informatief, opiniërend, narratief, prescriptief, persuasief, argumentatief) met diverse tekstdoelen bv. overtuigen, informeren, genieten van, mening geven, aanzetten tot, emotie opwekken.

Wenk: Je werkt best met authentieke, rijke teksten zodat de opdrachten betekenisvol zijn voor de leerlingen en functioneel ingezet worden. Teksten uit andere vakken bieden ook kansen.

Wenk: Je besteedt best voldoende aandacht aan uiterlijke kenmerken van teksten (bv. artikel in een krant of op het internet) en je kan ook oog hebben misleidende communicatie bv. fake news, publireportage, phishing.

Wenk: Je kan differentiëren in moeilijkheidsgraad door de ondersteuning die je aanreikt of de opdracht die je koppelt aan de tekst. Bv. Bij een tekst met een hogere informatiedichtheid kan je eenvoudige vragen stellen en omgekeerd.

Wenk: Je kan de leerlingen de informatie laten beoordelen op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid. Het is interessant om die drie aspecten in samenhang te laten onderzoeken.

Extra: Je kan de leerlingen uitdagen door af en toe te werken met moeilijker tekstmateriaal of langere teksten en hen daarbij te ondersteunen.

LPD 2 De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten met deze kenmerken.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 21

2de graad: II-Ned-a LPD 2

Duiding: De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.

Wenk: Je kiest voor voldoende variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (informatief, opiniërend, narratief, prescriptief, persuasief, argumentatief) met diverse tekstdoelen bv. overtuigen, informeren, genieten van, mening geven, aanzetten tot, emotie opwekken.

Wenk: Je werkt best met authentieke, rijke teksten zodat de opdrachten betekenisvol zijn voor de leerlingen en functioneel ingezet worden. Teksten uit andere vakken bieden ook kansen. Je kan bijvoorbeeld informatie laten selecteren in functie van bv. Een ondernemingsplan schrijven, een studiereis voorbereiden, zich inlezen in een toekomstig beroep, een studie- of beroepskeuze maken, contracten begrijpen, een stageplaats leren kennen.

Wenk: Je kan de leerlingen de informatie laten beoordelen op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid. Het is belangrijk om die drie aspecten in samenhang te laten onderzoeken. Bij het selecteren van relevante informatie is het kritisch bevragen van de inhoud en van de bron belangrijk.

LPD 3 De leerlingen spreken en schrijven doelgericht (minimumvereisten).

2de graad: II-Ned-a LPD 3

Wenk: Je kiest voor voldoende variatie aan tekstsoorten (informatief, opiniërend, narratief, prescriptief, persuasief, argumentatief) met diverse tekstdoelen bv. overtuigen, informeren, genieten van, mening geven, aanzetten tot, emotie opwekken. Je maakt de leerlingen daarbij bewust van de verschillende doelen en de conventies om dat doel te bereiken.

Wenk: Ook literatuur biedt kansen om de leerlingen te laten spreken en schrijven over hun leesbeleving bijvoorbeeld. Je kan verschillende vaardigheden combineren.

Wenk: Je zorgt best voor functionele of betekenisvolle opdrachten om het doel te realiseren. Het gaat zowel om teksten die vanuit persoonlijke als vanuit formelere doeleinden worden geproduceerd. Voorbeelden: mail, instructie, verslag, uitnodiging, uitleg over een beroep, memo, presentatie, post op sociale media, affiche, poster, geanimeerde filmpjes, sollicitatieformulier, CV, toespraak, rondleiding, recensie, vlog.
Je verwacht van de leerlingen dat ze bij het spreken streven naar het gebruik van Standaardnederlands in formele situaties, zoals een presentatie.

Wenk: Je geeft best zoveel mogelijk schrijf- en spreekkansen. De nadruk ligt niet alleen op het product, maar ook op het proces. Het is dan ook belangrijk om leerlingen voldoende leerkansen te geven zodat het eindproduct beter wordt, bv. Leerlingen reflecteren over doelen en criteria, werken gefaseerd via verschillende versies, evalueren elkaar en zichzelf, verkennen samen inhouden.
Bij spreken en schrijven houd je rekening met de individuele leerling, je

differentieert in functie van hun spreekdurf en schrijfvaardigheid om hen te laten groeien in taalcompetentie.

Wenk: Het is zinvol om de leerlingen kritisch te leren omgaan met actuele technologische ontwikkelingen, zoals artificiële intelligentie, spraaktechnologie en (ver)taalprogramma's. Zo help je leerlingen die hulpmiddelen verantwoord te gebruiken.

Wenk: Visuele communicatie kan ondersteunend werken bv. via beelden, iconen, kleuren, maar kan ook op zich staan. Bv. Pictogrammen gebruiken, gepaste GIF's kiezen, gepaste beelden selecteren in functie van de tekst.

Extra: Het kan interessant zijn om leerlingen een format aan te bieden waarin ze een bibliografie kunnen opmaken en om hen te leren hoe ze hun bronnen moeten vermelden en om geen plagiaat te plegen.

LPD 4 De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.

2de graad: II-Ned-a LPD 4

Wenk: Mogelijkheden waarbij de leerlingen hun creativiteit inzetten in functie van een communicatief doel zijn: een affiche, een slogan, een flyer, een bericht op sociale media ... Mogelijkheden waarbij de leerlingen hun beleving creatief verwerken, zijn: een gedicht schrijven, slam poetry creëren, een liedjestekst bewerken, een theaterfragment hertalen naar de eigen context, een beeldverhaal maken, een storyboard maken.

Wenk: Je kan de leerlingen verschillende technieken laten inzetten, bv. lay-out, beelden, rijm, ritme, humor en figuurlijke taal, stijlfiguren, het opbouwen van spanning, het spelen met tijd en ruimte, het toepassen van verteltechnieken, het spelen met beeld en taal, het mixen van talen.

Extra: Je kan de leerlingen waardering laten uitdrukken voor de creaties van anderen. Verschillende aspecten kunnen aan bod komen, bv. het inspirerende, het verhaaltechnische, het vernieuwende, het esthetische en het herkenbare.

LPD 5 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie (tekstkenmerken en minimumvereisten).

2de graad: II-Ned-a LPD 5

Duiding: Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context.

Wenk: Mondelinge en schriftelijke interactie interpreteer je het best ruim: naast het telefoongesprek om bv. een bestelling te plaatsen of een reservatie te maken besteed je ook aandacht aan digitale interactie tijdens een videoconferentie of -gesprek of met behulp van artificiële intelligentie, zoals een chatbot. Je verwacht van de leerlingen dat ze bij het spreken streven naar het gebruik van Standaardnederlands in formele situaties, zoals een telefoongesprek, een klasgesprek.

Wenk: Je kan dit doel aanwenden om met de leerlingen toe te werken naar een verbindende (waarneming, behoefte, gevoel, verzoek) en constructieve communicatiestijl waarbij ze actief luisteren en ik-boodschappen formuleren.

Wenk: Visuele communicatie kan ondersteunend werken bv. via beelden, iconen, kleuren maar kan ook op zich staan. Bv. pictogrammen gebruiken, gepaste GIF's kiezen, gepaste beelden selecteren in functie van de tekst.

Wenk: [Beleefdheidsconventies](#) en het bewustzijn van culturele verschillen kunnen hier een plaats krijgen. Je kan een link leggen met de component identiteit in diversiteit. Ook expliciete aandacht voor non-verbale communicatie en het effect ervan krijgen hier een plaats.

LPD 6 + De leerlingen beargumenteren een eigen mening.

2de graad: II-Ned-a LPD 6+

Wenk: Je kan de leerlingen ondersteunen door een kader aan te bieden dat hen helpt om soorten argumenten en drogredenen te herkennen en die van elkaar te onderscheiden. Het helpt de leerlingen om argumenten duidelijk te formuleren en kritisch te kijken naar argumenten van anderen.

Je kan de leerlingen ook vragen om zich in te leven in het standpunt van iemand anders en voor dat standpunt argumenten te zoeken, bv. een rollenspel.

Wenk: Je kan leerlingen gericht leren zoeken naar informatie die ze nodig hebben om te argumenteren. Daarbij kunnen de leerlingen de informatie beoordelen op [betrouwbaarheid](#), [correctheid](#) en [bruikbaarheid](#) en de samenhang tussen die drie.

Extra: Je kan ook focussen op talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit aan te duiden, bv. door beeldspraak, gekleurd woordgebruik (connotaties) te gebruiken. Ook beelden kunnen manipuleren en zullen leerlingen kritisch leren bekijken.

4.2 Literatuur

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 7 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van [literaire teksten](#).

2de graad: II-Ned-a LPD 7

Wenk: Je laat leerlingen het best kennismaken met veel verschillende soorten literaire teksten en tekstfragmenten. Bv. (kort)verhalen, poëzie, (kort)film, strips, (jeugd)theater, (jong-)volwassenenliteratuur, games, graphic novels, spreuken, liedjes(teksten), podcasts, luisterboeken. Je daagt leerlingen uit om op verschillende manieren hun lees-, luister- of kijkervaring te verwerken. Je kan de leerlingen betrekken bij de keuze van materiaal, bv. leerlingen brengen zelf materiaal mee of kiezen uit een aanbod.

Wenk: Ook beelden en het non-verbale kunnen een plaats krijgen. Dat betekent leren kijken, leren met beelden omgaan, die beelden leren 'lezen', begrijpen en interpreteren. Beelden geven vaak aanvullende informatie of verduidelijken de boodschap.

Wenk: Je laat leerlingen hun ervaring bij verschillende soorten literaire teksten verwoorden: hun beleving (Wat doet die tekst met jou? Hoe ervaar je de tekst?) en interpretatie (Wat betekent die tekst volgens jou?). Ze verwijzen daarbij

concreet naar de tekst. Zo duiden ze het samenspel tussen hun waarneming (lezen, luisteren, kijken), beleving en interpretatie.
Je kan zowel korte als langere teksten aanbieden, een fragment of een volledig verhaal, een gedicht of een roman, een theatervoorstelling of een film(fragment)
...

Wenk: Als tussenstap mogen leerlingen een beeld (bv. schilderij, tekening, collage) of een niet-talige expressievorm (bv. drama, mime) gebruiken om hun gedachten en gevoelens uit te drukken. Daarna leggen ze uit wat ze met dat beeld of die expressievorm wilden uitdrukken en waarom.

Extra: Het is zinvol om de leerlingen op een technische manier te laten kijken naar een tekst. Zo bied je hen de kans om extra betekenislagen te ontdekken. Mogelijke bouwstenen zijn personages, tijd en ruimte, elementen van spanningsopbouw, vertelperspectief, stijlfiguren, ritme, presentatie, vormgeving, opvoering.

Extra: Nederlands biedt kansen op culturele verrijking en kan de drempel naar culturele organisaties en activiteiten verlagen. Dat kan door met de leerlingen naar het theater, de bibliotheek, de bioscoop ... te gaan. Zo komen ze in contact met authentiek materiaal en authentieke situaties.

LPD 8 De leerlingen gaan in mondelinge interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 11, 12

Wenk: De leefwereld is een breed begrip. Het kan bv. gaan over de thuissituatie, de sportclub, de klas, de brede buurt, de regio, de (digitale) wereld waarin ze leven. De leerlingen beseffen door in gesprek te gaan met elkaar of met anderen dat literatuur hun kijk op mens en wereld kan verruimen of veranderen. Terwijl LPD 7 beoogt om inzicht te verwerven in de eigen identiteit, wil dit doel wederzijds begrip voor andere opvattingen en waarden stimuleren.

Wenk: Het kan gaan om de interactie met andere leerlingen, recensenten (via reactie op recensies), andere lezers, acteurs of theatermakers, bloggers, vloggers, de auteur(s) van een werk ... De leerlingen toetsen hierbij hun eigen interpretatie af aan die van anderen.
Je kan de leerlingen literatuur laten koppelen aan de actualiteit.

Extra: Je kan de leerlingen bewust maken van de tijdsgeest waarin het literaire werk ontstond en hoe waarden en normen veranderen in de tijd. Dat kan heel laagdrempelig gebeuren, bv. via stereotypen in stripverhalen.

4.3 Identiteit in diversiteit

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 9 De leerlingen lichten de relatie tussen taal en identiteitsvorming toe aan de hand van voorbeelden.

Wenk: Je vertrekt het best vanuit de leefwereld en de aanwezige meertaligheid (dialecten, thuistalen, jongerentaal) van de leerlingen. Het is belangrijk dat

leerlingen zich bewust zijn van hoe taalgebruik hun waardeoordeel over anderen mee bepaalt. Ze kunnen eigen ervaringen delen.

Wenk: Bij dit doel kan stereotypering op basis van taal aan bod komen. Je kan bijvoorbeeld vertrekken van stripverhalen, reclame, soaps of satirische tv-programma's waar een sterke link gelegd wordt tussen iemands taalgebruik en eigenschappen die daar los van staan, zoals karaktereigenschappen. Daarnaast kunnen ook voorbeelden van taal als inclusie of exclusie zoals jongerentaal, vaktaal (juristen, dokters, leraren ...), elitair taalgebruik, regiolecten een plaats krijgen. Leerlingen maken zo kennis met bedoelde en onbedoelde effecten van taal(gebruik).

Wenk: Je kan ook focussen op het belang van [taalregisters](#) en [beleefdheidsconventies](#) in verschillende communicatieve situaties. Je laat leerlingen daarop reflecteren en samen nadenken over de mogelijke effecten op beeldvorming. Dat kan zowel receptief als productief via bv. rollenspel, vergelijken van [register](#) in verschillende kanalen, manieren om een directieve boodschap te geven via vragen en mededelingen.

4.4 Taal, taalsysteem en taalgebruik

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 10 De leerlingen passen inzicht in [taalgebruik](#) toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

2de graad: II-Ned-a LPD 9

Duiding: Elementen die in de eerste en de tweede graad aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in de overzichtstabel.

Wenk: Het is niet de bedoeling dit leerplandoel strikt theoretisch te benaderen. Je reikt leerlingen waar nodig de gepaste inzichten aan met het oog op geslaagde communicatie.

Wenk: Je kan een [communicatiemodel](#) laten toepassen in concrete contexten om de leerlingen het onderscheid te laten maken tussen geslaagde en niet-geslaagde communicatie, zowel bij het lezen, luisteren, spreken en schrijven. Bv. door het effect van de boodschap te analyseren, ruis in communicatie te benoemen.

Wenk: Bij tekstverbanden kan je, net als in de tweede graad, denken aan chronologisch, oorzakelijk, voordelen-nadelenverband, opsommend, vergelijkend, concluderend verband. In de derde graad focus je niet enkel op het gebruik ervan op zinsniveau, maar voornamelijk op het niveau van alinea's en teksten.

LPD 11 De leerlingen passen inzicht in [taalsysteem](#) toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

2de graad: II-Ned-a LPD 10

Wenk: Het is niet de bedoeling dit leerplandoel strikt theoretisch te benaderen. Je reikt leerlingen waar nodig de gepaste inzichten aan met het oog op geslaagde communicatie.

Wenk: Het inzicht in een taalsysteem kan leerlingen ondersteunen bij het leren van talen: de eigen meertaligheid kan ingezet worden bij het verwerven van het Standaardnederlands.

Wenk: Je leert de leerlingen de nodige hulpmiddelen zelfstandig in te zetten wanneer nodig (bv. spellingswijzer, spellingcontrole, stappenplan, beslissingsboom, modellering).

LPD 12 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen (tekstkenmerken en minimumvereisten).

2de graad: II-Ned-a LPD 11

Duiding: Je besteedt naast aandacht voor Standaardnederlands en voor het dagelijks taalgebruik van de leerling, ook aandacht aan specifieke taalregisters zoals school- en vaktaal en voor frequente en minder frequente woorden. Dat betekent ook gericht werken aan de verwerving en versterking van taal. Samenwerken met andere vakken kan deze doelstelling ondersteunen door bv. een tekst uit een ander vak aan te bieden, leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, bv. bij presentaties.

Wenk: Het doelgericht verwerven van woordenschat gebeurt niet enkel in de les Nederlands, maar ook in andere vakgebieden en vakoverschrijdende projecten. Om de nieuwverworven woordenschat duurzaam te verankeren is het daarom belangrijk om zoveel mogelijk talige oefenkansen aan te bieden.

Wenk: Het kan zinvol zijn om aandacht te hebben voor collocaties: woorden komen niet zo gauw alleen voor, maar roepen andere (werk)woorden op, zoals een handtekening zetten, een etiket plakken, stage lopen enz. Je kan aandacht besteden aan het feit dat begrippen of concepten geen onveranderlijke gegevens zijn, zoals de betekenissen die in een woordenboek staan. Er spelen allerlei connotaties mee, betekenissen die ieder voor zich uit de eigen levenservaringen heeft opgebouwd.

LPD 13 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

2de graad: II-Ned-a LPD 12

Duiding: Strategieën hebben betrekking op lees-, luister-, spreek- en schrijfvaardigheden.

Wenk: Het is niet de bedoeling om strategieën theoretisch te benaderen. Je reikt leerlingen waar nodig de gepaste strategieën aan bij hun communicatie met het oog op zelfredzaamheid. Je biedt het best voldoende compenserende strategieën aan die de leerlingen kunnen inzetten bij falende communicatie, zowel binnen als buiten de schoolmuren.

Wenk: Strategieën bij de receptieve vaardigheden:

- met lees- en luisterdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- inhoud voorspellen,
- verbale en non-verbale communicatie en non-verbaal gedrag herkennen;
- hoofd- en bijzaken onderscheiden en gedachtegang reconstrueren;

- lay-out, afbeeldingen en visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- vragen stellen;
- tussentijds samenvatten;
- verkort noteren;
- bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is;
- gepaste manier van lezen of luisteren inzetten: voorspellend, oriënterend, globaal, zoekend, intensief, kritisch of genietend lezen of luisteren;
- ...

Wenk: Strategieën om de betekenissen te achterhalen via:

- de context (visuele en tekstuele);
- woorddelen;
- taalverwantschap;
- betekenisonderhandeling;
- talige hulpmiddelen, bv. verklarend of vertaalwoordenboek, thuistaal inzetten, vertaalsoftware, zoekmachine op afbeeldingen ...;
- ...

Wenk: Strategieën bij de productieve vaardigheden

- met spreek- en schrijfdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- met de ontvanger rekening houden, bv. door het gepast inzetten van lichaamstaal;
- rekening houden met effecten van verbaal en non-verbaal gedrag;
- het meest gepaste kanaal gebruiken om een bericht over te brengen;
- visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- talige hulpmiddelen gebruiken, bv. spreek- en schrijfkaders, spreek- en schrijfplan, spellingcorrector, woordenboek ...;
- lay-out, [tekststructuur](#), structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken;
- eigen tekst nakijken
- respecteren van tekstconventies, bv. de vaste onderdelen van een CV, een zakelijke mail ...;
- ...

Wenk: Strategieën bijkomend bij de interactie

- met de doelen van de interactie rekening houden;
- op wat de ander zegt of schrijft inspelen;
- de ander laten uitspreken;
- op een gepaste manier het woord vragen of nemen;
- elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten;
- het [register](#) op de ontvanger afstemmen;
- vragen om hulp of opheldering zoals trager spreken, herhalen of om herhaling vragen, herformuleren, doorvragen en zelf hulp of opheldering bieden;
- naar bevestiging vragen;
- een actieve luisterhouding aannemen;
- creatief denken;
- zich inleven;
- ...

Wenk: De leerlingen zetten strategieën in als de communicatie het doel of de doelgroep dreigt niet te bereiken. Het gaat dan bv. om deze strategieën:

- zinnen herlezen;
- achtergrondruis uitschakelen;
- om herhaling vragen;
- zich afzonderen;
- de communicatie uitstellen naar een later moment;
- ...

5 Lexicon en pop-ups

5.1 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de begrippen die in het leerplan worden gebruikt. Die verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Argumentatieve teksten

In argumentatieve teksten voert de schrijver of spreker argumenten aan ter ondersteuning van een stelling of standpunt, bv. betoog.

Beleefdheidsconventies

Beleefdheidsconventies zijn alle (impliciete) afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten. Daaronder kunnen vallen: het gepaste stemvolume gebruiken, op een geschikt moment het woord nemen, interesse tonen in wat gezegd wordt ...

Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate van eerlijkheid en geloofwaardigheid van een tekst. Cruciaal voor de beoordeling van een tekst op betrouwbaarheid is de mogelijkheid om te kunnen controleren waar de tekst en de informatie in de tekst vandaan komen. (Wat is de bron? Wie is de auteur? Wat is het doel van de tekst? Wanneer kwam de tekst tot stand?)

Bruikbaarheid

Bruikbaarheid is de mate van geschiktheid van de tekst voor een bepaald doel of publiek.

Communicatiemodel

Het communicatiemodel kan worden gebruikt om elke communicatiesituatie te analyseren, een taalhandeling voor te bereiden, te begrijpen en te evalueren. Bij het communicatiemodel gebruik je negen vragen: Wie is de zender? Wat is de boodschap? Waarover gaat de boodschap? Wat is de relatie van de boodschap tot de werkelijkheid? Wie is de ontvanger? Wat is de bedoeling van de communicatie? Hoe wordt er gecommuniceerd? In welke context (of situatie) wordt er gecommuniceerd? Wat is het kanaal? Wat is het effect?

Correctheid

Correctheid is de mate waarin de tekst vrij is van fouten. Het gaat in eerste instantie om de inhoud van de tekst: is wat in de tekst staat feitelijk juist? Maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om morele, sociale, politieke, taalkundige ... correctheid.

Doelgericht

Doelgericht slaat op het feit dat de taalgebruiker via het begrijpen of het produceren van talige boodschappen bepaalde doelen probeert te bereiken. Om geslaagd te communiceren houdt hij rekening met de communicatieve situatie. De verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief) worden afgemeten aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast is bereikt. Dat gebeurt bij voorkeur in betekenisvolle, authentieke of semi-authentieke situaties.

Frequente woorden

Frequente woorden zijn woorden die op heel regelmatige basis in de dagelijkse omgang worden gebruikt. Minder frequente woorden zijn woorden die af en toe worden gebruikt en waarvan het abstractieniveau doorgaans hoger ligt.

Hoofdgedachte

De hoofdgedachte is het belangrijkste wat over het onderwerp wordt gezegd. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker of schrijver probeert over te brengen en die je in één of twee zinnen kan weergeven.

Hoofdpunten

De hoofdpunten zijn alle inhoudelijke elementen die ondersteunend zijn voor de hoofdgedachte.

Informatiedichtheid

Informatiedichtheid is de hoeveelheid informatie die een tekst bevat in verhouding tot de lengte van de tekst: een tekst waarin de informatie heel compact wordt aangeboden, heeft een hogere informatiedichtheid dan een lange tekst met diezelfde informatie.

Informatieve teksten

In informatieve teksten wordt voornamelijk feitelijke informatie meegedeeld, bv. krantenbericht.

Interactie

Interactie is een vorm van directe communicatie waarbij er een onmiddellijke wisselwerking mogelijk is, met een zekere mate van onvoorspelbaarheid en spontaneïteit.

Literaire teksten

Literaire teksten zijn schriftelijke of mondelinge teksten die een esthetische waarde hebben en die vaak een emotioneel effect bij de ontvanger beogen. Literaire teksten dienen in brede zin te worden geïnterpreteerd. Het kan zowel over cartoon, graphic novel, lied(tekst), film(tekst), brief, essay, slam poetry, autobiografie, roman ... als over mengvormen gaan.

Narratieve teksten

Narratieve teksten zijn verhalende teksten, bv. reisverhaal.

Onderwerp van een tekst

Het onderwerp van een tekst geeft in één of enkele woorden weer waarover de tekst gaat.

Opiniërende teksten

Opiniërende teksten zijn teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft, bv. review.

Persuasieve teksten

Persuasieve teksten hebben tot doel de lezer of luisteraar te overtuigen van een mening, boodschap, standpunt om daarmee zijn gedachten te beïnvloeden, bv. reclameboodschap.

Prescriptieve teksten

Prescriptieve teksten hebben tot doel het handelen van de ontvanger te sturen, bv. recept.

Rijke teksten

Rijke teksten zijn authentieke teksten, goed geschreven teksten waarin een auteur zijn volle taalpotentieel benut. Ze zijn niet aangepast aan onderwijsdoeleinden. Rijke teksten komen voor in diverse bronnen (boeken, tijdschriften, kranten ...). Je herkent ze aan gevarieerd taalgebruik en uitgebreide woordenschat.

(taal)Register

De term (taal)register verwijst naar taalgebruik dat gebonden is aan een bepaalde situatie, waarbij het zowel om lexicale als om syntactische elementen kan gaan.

Schooltaal(woord)

Een schooltaalwoord is een woord dat specifiek in onderwijsleersituaties wordt gebruikt. Daarbij gaat het zowel om vakbegrippen (vaktaalwoorden) als ook om meer algemene abstracte begrippen.

Tekststructuur

De tekststructuur is de opbouw van de tekst bv. met inleiding, midden, slot, illustratie en (tussen)titels, opsommingstekens, witregel.

5.2 Pop-ups

Tekstkenmerken receptie

Teksten
Variatie aan tekstsoorten
Onderwerp
Concrete tot vrij algemene inhoud
Uiterlijke kenmerken voor mondelinge receptie
Normaal spreektempo
Structuur/samenhang
Herkenbare structuur
Heldere samenhang en duidelijke verbanden
Informatiedichtheid
Gemiddelde informatiedichtheid
Woordenschat

Frequente en minder frequente woorden
Eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten

Minimumvereisten productie en interactie

Teksten
Variatie aan tekstsoorten
Onderwerp
Concrete inhoud
Woordenschat
Frequente tot minder frequente woorden
Uiterlijke kenmerken voor schriftelijke productie
Gepaste lay-out
Standaardnederlands met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
Langere en samengestelde zinnen
Uiterlijke kenmerken voor mondelinge productie
Gepaste lichaamstaal
Varianten van het Nederlands waaronder het Standaardnederlands met aandacht voor uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid afgestemd op het doel en de doelgroep
Verbale en non-verbale communicatie
Langere en samengestelde zinnen
Structuur/ Samenhang
Herkenbare tekstopbouw
Gepaste en herkenbare tekststructuur
Herkenbare tekstverbanden
Informatiedichtheid
Gemiddelde informatiedichtheid
Taalvariëteit
Gepast register van formeel tot informeel
Beleefdheidsconventies

Ondersteuning
Met behulp van ondersteunende middelen

Woordenschat

Woordenschat
Frequente en minder frequente woorden
Eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten

Taalgebruik

Elementen die in de eerste en tweede graad aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in de overzichtstabel.

Tekstueel domein	<i>tekstopbouwende elementen</i>	<i>titel, tussentitel, alinea</i>
	<i>tekststructuur</i>	<i>inleiding</i> <i>midden</i> <i>slot</i>
	<i>benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen</i>	
	<i>structuuraanduiders</i>	<i>signaalwoorden</i> <i>verwijswoorden</i>
	<i>tekstverbanden</i>	talige elementen om tekstverbanden uit te drukken
	<i>elementen van argumentatie</i>	<i>feit en mening, standpunt</i> , argument, tegenargument, conclusie
<i>Communicatiemodel</i>	<i>zender, boodschap, ontvanger, kanaal, doel, effect, ruis</i>	

Taalsysteem

Elementen die in de eerste en tweede graad aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in de overzichtstabel.

Morfologisch domein (woorden)	<i>woordsoorten:</i> <i>zelfstandig naamwoord: meervoud, enkelvoud, verkleinwoord</i> <i>lidwoord</i> <i>werkwoord: stam, uitgang</i> <i>werkwoordstijden: uitdrukken van verleden, heden en toekomst</i>
Syntactisch domein (zinnen)	<i>congruentie (tussen onderwerp en persoonsvorm)</i>
Semantisch domein (betekenissen)	<i>betekenisrelaties: letterlijk, figuurlijk</i> beeldspraak vormen van humor: <i>ironie</i> gevoelswaarde van woorden

Orthografisch domein (spelling)	spelling van in te zetten woorden
	<i>onderscheid klank- en schriftbeeld</i>
	<i>hoofdletters</i>
	<i>interpunctie:</i> <i>punt</i> <i>komma</i> <i>vraagteken</i> <i>uitroepteken</i> <i>aanhalingstekens</i> <i>dubbele punt</i> <i>spatie</i>

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	

Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantie

8.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de minimumdoelen van de basisvorming (MD) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen
1	MD 02.01
2	MD 02.03
3	MD 02.05
4	MD 02.06
5	MD 02.07
6	-
7	MD 02.13
8	MD 02.14
9	MD 02.12
10	MD 02.11
11	MD 02.10
12	MD 02.09
13	MD 02.08

8.2 Minimumdoelen basisvorming

- 02.01 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.
Tekstkenmerken voor receptie:
- Herkenbare structuur
 - Herkenbare samenhang en duidelijke verbanden
 - Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten
 - Frequente en minder frequente woorden
 - Eenvoudig figuurlijk taalgebruik
 - Concrete tot vrij algemene inhoud
 - Gemiddelde informatiedichtheid
 - Variatie aan tekstsoorten
- Bijkomend voor mondelinge receptie:
- Normaal spreektempo
- 02.02 De leerlingen beoordelen doelgericht informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid bij het lezen en luisteren.
- 02.03 De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie

02.05 De leerlingen spreken en schrijven doelgericht.
Minimumvereisten voor productie:

- Herkenbare tekstopbouw
- Gepaste en herkenbare tekststructuur
- Herkenbare tekstverbanden
- Frequentie tot minder frequente woorden
- Gepast register
- Concrete inhoud
- Gemiddelde informatiedichtheid
- Langere en samengestelde zinnen

Variatie aan tekstsoorten Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Gepaste lay-out
- Standaardnederlands met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gepaste lichaamstaal
- Varianten van het Nederlands waaronder het Standaardnederlands met aandacht voor uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Met behulp van ondersteunende middelen

02.06 De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.

Voetnoot:

- Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.07 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.
Tekstkenmerken voor receptie
Minimumvereisten voor productie

02.08 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

Voetnoot:

Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 2.

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.09 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
Tekstkenmerken voor receptie
Minimumvereisten voor productie

02.10 De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
Onderliggende (kennis)elementen:

- Gevoelswaarde van woorden

- Beeldspraak
- Vormen van humor
- Spelling van in te zetten woorden

02.11 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Talige elementen om tekstverbanden uit te drukken
- Elementen van argumentatie: argument, tegenargument, conclusie

02.12 De leerlingen illustreren de relatie tussen taal en identiteitsvorming.

02.13 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	5
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang met de tweede graad	7
2.2	Samenhang in de derde graad	7
2.2.1	Samenhang met de leerplannen algemene vorming binnen de A-finaliteit.....	7
2.3	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch didactische duiding	7
3.1	Nederlands en het vormingsconcept	7
3.2	Krachtlijnen	8
3.3	Opbouw.....	9
3.4	Leerlijnen.....	9
3.4.1	Samenhang met de tweede graad	9
3.5	Aandachtspunten	10
3.5.1	Algemene aandachtspunten	10
3.5.2	Vakspecifieke aandachtspunten	10
4	Leerplandoelen	12
4.1	Communicatie en informatie	12
4.2	Literatuur	15
4.3	Identiteit in diversiteit.....	16
4.4	Taal, taalsysteem en taalgebruik	17
5	Lexicon en pop-ups	20
5.1	Lexicon	20
5.2	Pop-ups	22
6	Basisuitrusting	25
6.1	Infrastructuur	25
7	Glossarium.....	25

8	Concordantie	26
8.1	Concordantietabel.....	26
8.2	Minimumdoelen basisvorming	27